

Luulet

Džalāl ad-Dīn Rūmī

Tõlkinud Haljand Udam

Kuninga trooni ette teadja saab iga hetkega —
vagamees terve kuu näeb vaeva ööpäevase retkega.
Ehkki ka tema võib päevaga olulist korda saata,
pole ta päev iial seda, mis viiskümmend tuhat aastat.
Teadja päevade mahul pole ent otsa, ei äärt —
viiskümmend tuhat maist aastat on iga ta elupäev väärt.
Armastuses ja kires ilmutab ennast tõde,
kartus ja hirm aga Jumala juurde iial ei kuulu, oh sõber.
Armul on viissada tiiba, igaüks välgust ja tuulest,
igaüks allmaailmani ulatub taevase trooni juurest.
Armunu nende abiga tuule ja välguna lendab,
samas kui kartlik vagamees jalgsi rühib ja rändab.
Armunuist taha jäävad need, keda kartus kohutab:
armupiin, see on ratsu, kes otse taevasse kihutab.
Siis vaid, kui kirk ja armastus sind oma tiibega puutub,
maailma tavade ahel sinu jaoks tühiseks muutub.

(Masnavī, V raamat, värss 2189jt.)

Hingedelt, mis on puhtad kui taevatähed,
taevatähtedelegi valgust läheb.
Väliselt küll tähed valitsevad meid,
päriselt määrame meie nende teid.
Olgugi, et sa pealtnäha oled vaid mikrokosmos,¹
olemuselt sa ometi oled just makrokosmos.
Väliselt on küll nii, et puuksad vilju kannavad,²
päriselt aga just viljad okstele elu annavad.
Kui poleks soovi ja lootust, et saabuvad viljadekuud,
kas siis ükski aednik istutaks ühtki puud?
Nõnda siis vili on see, mis kannab viljapuu ilmale,
kuigi vastupidi paistab see meie silmale.
Äravalitu ütles seepärast: “Aadam ja prohvetid
tulid pärast mind ja mu lippude alla astusid.”
Jah, just, seepärast ütles too mees, kelle kodu on valguses:
“Meie oleme lõpus, meie oleme alguses.
Esi-isade isa olen ma, olgugi silmale
paistab see nii, et olen tulnud Aadamast ilmale.
Minu pärast kummardas Aadamat inglite vägi,
minu pärast ta tõusis ja seitsmendat taevast nägi.
Aadama isa ma olin, paistkugi teisiti väljast,
ja niisama on seegi, et viljapuu sünnib viljast.
Ennekõike on mõte ja alles hiljem see teostub,
eriti kui see on selline mõte, mis igavikuga seostub.”

(*Masnavī*, IV raamat, vārsid 519jj.)

¹Viide Muhammadile, kes on ühtaegu “Esimene põhjus” (Logos) ja “Täiuslik inimene”, “kõikide maailmade summa” ja “Suur maailm”. Vt E. H. Whinfield. *The Mathnawi*. London, 2002, lk 189.

²Tema oli ka loomise lõplik põhjus. “Kui seda poleks olnud sinu jaoks, siis poleks maailmu loodud.” *Ibid*.

Taimena sündisin, kui mineraalina surin,³
 siis surin taimena, loomana ilmale tulin.
 Inimesena viimati tulin, loomana läinud —
 mida siis kardaksin? Surm pole iial mind vähemaks teinud.
 Ükskord ent surema pean ka nüüdsena, inimesena,
 sündimaks inglitiibsena, inglite ülevusena.
 Siis aga tuleb mul nendestki tõusta kõrgemale,
 sest kõik asjad kaovad, jääb ainult Tema pale.
 Oma ingellikkuse toon ma siis ohvriks, et olla
 lõpuks see, mida võimatu isegi kujutella.
 Olen siis olematus, sest olematuse orelihõik
 kutsub mind, öeldes: tõesti, Ta juurde me tuleme tagasi kõik.⁴

(*Masnavī*, III raamat, värss 3901jj.)

Tõlgitud luulekatkendid on võetud pärsia müstilise luuletaja ja sufismiteoreetiku Džalal ad-Dīn Muhammad Rūmī (30. IX 1207–17. XII 1273) müstilis-didaktilisest poemist *Masnavī*, mis valmis pika aja jooksul, umbes 1260. aastast kuni elu lõpuni, kuid jäi lõpetamata. Kohtumine rändderviś Šams-i Tabrīzī'ga Konyas oli ajendiks Rūmī kujunemisel müstikuks ja luuletajaks. Kui Šams maisusest kadus, saigi Rūmīst luuletaja. Ligikaudu 26 000 värsireast koosnev pärsiakeelne *Masnavī* või *Masnavī-i ma'navī* (*Vaimsed paarisvärsid*) on üles ehitatud usuõpetuslike ja filosoofiliste kõnede jadana, millesse on lükitud sadu pajatusi ning mõistujutte. Biograafide väitel hakkas Rūmī seda kirjutama, õigemini dikteerima (sest enda kirjutatud olid tal vaid 18 esimest värsirida) oma õpilase Husam ad-Dīn Chelebī palvel, kes poemi üles kirjutas. *Masnavī* on didaktiline õpetus, esitatud kujul, mida on kerge mõista ja meelde jätta — erinevalt tollal väga palju loetud Attari ja Sanaī filosoofilistest traktaatidest. Poemi stiil vastab rohkem sufi ringides valitsenud soojale ja sõbralikule atmosfäärile. Meisterlikult värsistatud *Masnavī* 'd on mõnikord nimetatud "pärsiakeelseks Koraaniks". Oma varjatud mõtte poolest on poem omapärane sufismi entsüklopeedia. Lood, eriti aga kõrvalepõiked, hõlmavad islami tarkust kogu täiuses, rõhuasetus on esoteerilisel ehk sufistikul tõlgendusel. Peamisteks teemadeks on vaimne ärkamine, ihad ja otsing, meeleparandus, olemine ja mitteolemine, armastus, elu kaduvus ning sellele vastanduv ühinemine Jumalaga.

Haljand Udami tekstide põhjal

³Viide Rūmī teosele *Gulšan-ī Raz* (*Saladuste aed*).

⁴Koraan, 2. suura, 156: "Tõesti, meie oleme Jumala omad ja Tema juurde me läheme tagasi."

koostanud Ülle Udam